

WPROWADZENIE

Polski proces cywilny od wielu lat znajduje się w fazie nieustannych przemian, ale rok 2019 miał szczególne znaczenie. Dokonane w tym okresie przeobrażenia, w tym zwłaszcza wprowadzone ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469), naruszyły podstawy, na których osadzone jest prawo procesowe, przez co jeszcze długo będą wzbudzać zainteresowanie w nauce prawa oraz w praktyce. Bezprecedensowy charakter mają zakres i obszerność nowelizacji. W samym Kodeksie postępowania cywilnego dokonano kilkuset zmian. W istotny sposób przebudowano inne akty prawne, w tym ustawę o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawę komornikach sądowych.

Spoiłem wszystkich współcześnie dokonywanych nowelizacji wydaje się dążenie do usprawniania i przyspieszania postępowania cywilnego. Takie ukierunkowanie zmian musi, w mniejszym lub większym stopniu, kreować zagrożenie dla fundamentalnych i utrwalonych rozwiązań, które zapewniają procesowi cywilnemu przymiot rzetelności i tzw. sprawiedliwości proceduralnej. Niezależnie od intencji i pobudek legislatora należy mieć na względzie, że prawo procesowe powinno zawsze charakteryzować się stanowieniem jasnych reguł postępowania, jednoznacznym ich odczytywaniem i bezwzględny przestrzeganiem.

Obszerność dokonanych zmian nie jest jedyną przyczyną wątpliwości i trudności w stosowaniu nowych przepisów. Próba jednoczesnego poprawiania wielu instytucji procesowych zazwyczaj nie przekłada się na tworzenie spójnych regulacji. Ujawniły się liczne mankamenty – zarówno konstrukcyjne, jak i terminologiczne. Uwidacznia się niekonsekwen-

cja oraz brak uporządkowanej i jednolitej siatki pojęciowej. Źródłem kłopotów, zwłaszcza w praktyce, stały się luki prawne. Stosowanie Kodeksu postępowania cywilnego jest coraz bardziej utrudnione nie tylko dla stron i uczestników postępowań sądowych, lecz także dla sędziów i zawodowych pełnomocników. O skali problemu świadczy to, jak wiele pytań prawnych dotyczących nowelizowanych i nowo utworzonych instytucji procesowych zostało w ostatnich miesiącach skierowanych przez sądy powszechne do Sądu Najwyższego.

Wypracowanie w miarę jednolitego rozumienia nowych przepisów przez doktrynę prawa procesowego i judykaturę wymaga czasu. Dokonywanie prawidłowej wykładni norm procesowych powinna w przyszłości ułatwić zapowiadana przez legislatora „nowelizacja nowelizacji”, której zakres i szczegółowe rozwiązania nie są jeszcze znane. Na razie, niejako bocznymi drzwiami, wprowadzono dodatkowe regulacje do Regulaminu urzędowania sądów powszechnych, które mają uzupełniać, a niekiedy nawet modyfikować niektóre nowe przepisy kodeksowe, których stosowanie w praktyce napotyka szczególne trudności. Dokonywane w ten sposób modyfikacje w większości są trafne i pożądane. Zdecydowany sprzeciw budzi jednak sposób, w który zdecydowano się korygować niedoskonałości legislacyjne. Ze względu na przedmiot, rangę i znaczenie regulacji zmiany takie nie powinny być zawarte w akcie rangi podustawowej, lecz w samym Kodeksie.

Jak się jednak wydaje, ewentualne dalsze prace legislacyjne nie zmienią tego, że większość rozwiązań wprowadzonych w 2019 r. pozostanie w mocy, być może po pewnych nieuniknionych korektach. Nowe przepisy obowiązują już ponad rok, co uzasadnia potrzebę ich gruntownej oceny oraz odpowiedzi na pytanie, jak należy je rozumieć i stosować w praktyce. Nowelizacja zasługuje na niekiedy bardzo krytyczne spojrzenie, zaś okres kilkunastu miesięcy uwidoczniał nieraz jej wadliwość i niedoskonałość. Warto także poddać analizie rozwiązania pożądane i prawidłowe, które udoskonalają proces cywilny. Temu wszystkiemu służy niniejsza publikacja.

Oddawane do rąk Czytelnika opracowanie zawiera zbiór rozważań i refleksji zaprezentowanych na dwóch konferencjach naukowych zor-

ganizowanych przez Wolters Kluwer Polska oraz Katedrę Postępowania Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Pierwsza z nich odbyła się, jeszcze w formie tradycyjnej, w dniu 14.11.2019 r. Druga, ze względu na obostrzenia epidemiczne już w formie zdalnej, w dniach 4–5.11.2020 r.

Formuła konferencji umożliwiła dokonanie oceny zmian zarówno z punktu widzenia nauki prawa, jak i praktyki. Cenny był udział sędziów Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, adwokatów, radców prawnych, radców Prokuratury Generalnej RP, notariuszy i komorników sądowych, jak również przedstawicieli niemal wszystkich liczących się akademickich ośrodków naukowych – Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Przygotowanie niniejszej publikacji umożliwiło nie tylko zaprezentowanie treści referatów i głosów w dyskusji, lecz także ich uzupełnienie o nowe spostrzeżenia i refleksje Autorów, wielokrotnie dokonywane pod wpływem obserwacji praktyki sądowej. Wystąpienia konferencyjne zostały rozbudowane i zaktualizowane, co jeszcze zwiększa ich walor naukowy oraz przydatność praktyczną. Udało się także zgromadzić wypowiedzi kilku Autorów, którzy nie brali wprawdzie czynnego udziału w konferencjach, lecz podjęli się wyjaśnienia dalszych, niezwykle istotnych zagadnień.

Dzięki zaproponowanej formule przedstawiane artykuły prezentują nie tylko dorobek myśli prawniczej, lecz są w pełni aktualne i uwzględniają doświadczenia, które udało się już wypracować w praktyce. Grono wybitnych procesualistów zmierzyło się z zagadnieniami wywołującymi najpoważniejsze trudności i wątpliwości. Autorzy, wykorzystując swoją wiedzę i doświadczenie, a także uwzględniając dotychczasowe wypowiedzi judykatury i piśmiennictwa, starali się zaprezentować prawidłową

i właściwą interpretację nowych uregulowań, w sposób zapewniający ich operatywność i efektywność, a ponadto przedstawili liczne, istotne postulaty *de lege ferenda*, które w przyszłości powinny przyczynić się do udoskonalania prawa procesowego. Ich spostrzeżenia powinny być przydatne dla przedstawicieli wszystkich zawodów prawniczych i podmiotów zaangażowanych w rozstrzyganie sporów sądowych.

Opracowania dotyczą najważniejszych zagadnień związanych ze znowelizowanymi przepisami, wśród których należy wskazać koncentrację materiału procesowego, organizację postępowania obejmującą posiedzenia przygotowawcze i plan rozprawy, doręczenia, dowody oraz postępowanie dowodowe, środki zaskarżenia i koszty postępowania. Analizie poddane zostały regulacje dotyczące postępowań odrębnych, zarówno reaktywowanego postępowania gospodarczego, jak i nowo utworzonego postępowania w sprawach własności intelektualnej. Refleksja objęła najważniejsze dla praktyki zagadnienia szczegółowe wpływające na przebieg postępowań sądowych, w tym ograniczenia w korzystaniu z zarzutu potrącenia. Szczegółowo omówione zostały także nowe uregulowania dotyczące fazy wykonawczej, czyli postępowania klauzulowego i egzekucyjnego. Zmiany wprowadzone przez ustawę z 4.07.2019 r. zostały przedstawione w szerokiej perspektywie, obejmującej analogiczne uregulowania przyjęte nie tylko w obcym ustawodawstwie, ale i w praktyce arbitrażowej.

Wyrazimy wdzięczność Autorom za podjęty trud i opracowanie artykułów na najwyższym poziomie naukowym, a przy tym – dzięki klarowności wywodów – przydatnych w procesie stosowania prawa. Doceniając ich nieocenione zaangażowanie, możemy wyrazić przekonanie, że niniejsza publikacja będzie stanowiła istotny wkład w rozwój nauki prawa procesowego, a także przyczyni się do rozstrzygnięcia wątpliwości ujawniających się w codziennej praktyce sądowej.

Serdeczne podziękowania należą się także wszystkim Uczestnikom konferencji z 14.11.2019 r. oraz 4–5.11.2020 r. Wygłoszone wówczas referaty oraz liczne konstruktywne głosy w dyskusji podkreślały znaczenie i rolę prawa procesowego, stanowiły przejaw troski o jego sprawne i efektywne funkcjonowanie, bez którego nie można sobie wyobrazić prawidłowego

działania wymiaru sprawiedliwości. Wskazywano na zagrożenia wynikające z wprowadzania koncepcji godzących w ducha, tradycje i sens procesu cywilnego. Wśród krytycznych wypowiedzi zapadły w pamięć obawy przed poszukiwaniem pozornie prostych i atrakcyjnych rozwiązań, ukierunkowanych niemal wyłącznie na przyspieszenie postępowań sądowych, oraz widoczny coraz częściej „obskurantyzm procesowy”. Takie uwagi uzmysławiają, że wszystkie dokonywane przekształcenia powinny odpowiadać podstawowym standardom dobrego prawa i profesjonalnej legislacji, a także realizować postulaty dotyczące konstytucyjnych gwarancji prawa do rozpoznawania każdej sprawy cywilnej w jawnym i rzetelnie prowadzonym postępowaniu przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd.

Warszawa, czerwiec 2021 r.

*Marcin Dziurda
Tadeusz Zembrzuski*